MAKALE · BÜYÜK GÜÇLER · AVRUPA

Us Dosyası: Yeni Dünya Düzensizliği · 04

Avrupa’da Yükselen Aşırı Sağ ve Ontolojik Güvenlik Kaygıları

Kimlik inşası, kimliği siyasi ideoloji haline getirme ve toplumları homojenleştirme çabaları, 20. yüzyılın başından itibaren hem devletlerin birlik arayışlarında hem de heterojen toplumların yönetiminde temel bir sorun alanı olmuştur.

Halil İbrahim ALBAYRAK — Kıdemli Editör, Terörizm ve Güvenlik

İlk yayın: 16 Ekim 2026 · Güncelleme: 16 Ekim 2026 · 5 dk okuma

TEZ Kimlik inşası, kimliği siyasi ideoloji haline getirme ve toplumları homojenleştirme çabaları, 20. yüzyılın başından itibaren hem devletlerin birlik arayışlarında hem de heterojen toplumların yönetiminde temel bir sorun alanı olmuştur. Birinci Dünya Savaşı

sonrası dönemden itibaren makro ölçekte sınır değişiklikleri ve devlet ideolojisi haline gelen siyasi akımlar ortaya çıkarken, İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi Almanyası örneğinde olduğu gibi ırksal üstünlük iddialarına dayanan yapılanmalar da tarih sahnesine girmiştir. Günümüz Avrupa'sında yükselen ve literatürde sıklıkla "aşırı sağ" olarak etiketlenen hareketler ise, özünde güvenlik bilimlerinin epistemolojik alanına giren ontolojik güvenlik yaklaşımıyla daha doğru şekilde açıklanabilir.

Ontolojik güvenlik kavramı, İskoç psikiyatrist R.D. Laing ve İngiliz sosyolog Anthony Giddens tarafından geliştirilmiş; bireyin kimliğini geliştirmesi, koruması ve bu kimliği var eden haklara sıkı sıkıya sarılması ile her türlü kaygıdan emin olma halini ifade eder. Alexander Wendt'in realist güvenlik perspektifindeki katkılarıyla kavram, bireyin içinde yaşadığı sosyal çevre ile ekonomik, sağlık ve eğitim gibi bileşenlerin istikrarlı devamına bağlanmıştır. Bu çerçevede ontolojik güvenlik, bireyi toplumla bütünleştiren değerler, rutinler ve ortak kimlik unsurlarıyla kendisini ve ait olduğu toplumu güvende hissetmesi anlamına gelir. Birey-aile-sosyal çevre-toplum zinciri bir bütün olarak ele alındığında, birey devletten kendi değerlerini ve belirli rutinleri korumasını, kendisini ve toplumu tehditlere karşı savunmasını talep eder. Tanımlanamayan veya "dost" dışında kalan unsurlar, mikro düzeyde bireyde, makro düzeyde ise toplumda stres ve kırılganlık kaynağı oluşturur. Bu stres, ontolojik güvenlik kapsamında iç ve dış tehdit olarak değerlendirilmelidir.

Avrupa'da yükselen aşırı sağ faaliyetler, ideolojik bir sapma olmaktan ziyade, bireylerin varoluşsal kaygılarının toplum sathında görünür hale gelmesinin sonucudur. Liberal ve küresel politikaların çıktıları — özellikle sınırsız göç, ekonomik durgunluk, işsizlik ve kültürel değişim algısı — bu kaygıları tetiklemiştir. Betz ve Immerfall'ın tanımında olduğu gibi, demokratik eşitlik ve bireysel özgürlük ilkelerini reddeden, ırk, etnisite veya din gibi özelliklere dayalı otoriter düzenlemeleri savunan ve şiddeti araç olarak kabul eden yaklaşımlar, Avrupa toplumunun ortak dini inanç, etnik köken ve kültürel değerlerine yönelik varoluşsal tehdit algısından beslenmektedir. Wallerstein'ın "aşırı sağ, demokrasinin zıttıdır" şeklindeki ifadesi de, aslında karşıt akımların kendi politika çıktılarının sonuçlarını ideolojik olarak ötekileştirmesinin bir yansımasıdır. Tüm akımların birbirinin aşırı ucu olarak görülebildiği bu döngüden çıkmak için, Avrupa'daki gelişmelerin ideolojik mi yoksa ontolojik güvenlik kaygılarından mı kaynaklandığına odaklanmak gerekir.

Avrupa’nın hatalı olduğu temel alanlardan biri, kendi tarihsel sorumluluklarıyla yüzleşmemesidir. Birinci Dünya Savaşı döneminde Türklere karşı işlenen ve soykırım olarak nitelendirilebilecek eylemler ile çete-komitacılık faaliyetleri, dönemin henüz kavramsallaşmamış “aşırı sağ” pratikleri olarak değerlendirilebilir. Avrupa, bu tarihiyle hesaplaşmadan İkinci Dünya Savaşı sonrası entegrasyonu (NATO ve AB süreçleri) güvenlik ve ekonomik kaynaşma aracı olarak kullanmıştır. Soğuk Savaş’ın bitimi ve 11 Eylül saldırıları sonrasında terör dalgaları, kimlik temelli ötekileştirmeyi ve İslamofobiyi ön plana çıkarmıştır. Ortak değerlerin tehdit altında olduğu düşüncesi bireyden topluma yayılırken, bu değerlerin “öteki”yi yok sayma üzerine kurulu olduğu gerçeği “aşırı sağ” etiketiyle örtülmüştür. Bu genelleme, zamanla tüm milliyetçileri veya Batı dışı kimlikleri kriminalize edebilecek bir risk taşır.

Kavram ihracı, Avrupa ve Batı akademisinin en belirgin sorunlu alanıdır. Ontolojik güvenlik, radikalizm, aşırı sağ ve terör gibi kavramlar, Batı’nın kendi kültür, inanç ve yaşam tarzı çerçevesinde üretilmiş; Doğu toplumlarının akademilerince ise eleştirilmeden benimsenmiştir. Bu kavramlar, Batı dışı coğrafyalarda “Biz ve Onlar” veya “Efendi ve Köle” dikotomilerini normalleştirirken, Tuna’dan Yemen’e uzanan coğrafyayı terör üreten bir sosyoloji olarak tanımlamaktadır. Oysa bu coğrafya, sınırları cetvelle çizilmiş terör mağduru insanların yaşadığı alanlardır. Neo-liberal politikalar ve küreselleşme tahayyülü, entegrasyon yerine baskın ekonominin tahakkümüne yol açmış; ekonomik durgunluk ve “iş hırsızları” algısı göçmenleri yabancı düşmanlığının hedefi haline getirmiştir. AB’ye göç edenlerin büyük çoğunluğunun Müslüman ülkelerden gelmesi (EUAA 2023 verileri), bu algıyı İslamofobi ile birleştirmiştir.

Somut örnekler, Avrupa’nın çifte standardını açıkça gösterir. 2011’de Norveç’te Anders Breivik’in 77 kişiyi öldürdüğü saldırı sonrasında, Fransa Ulusal Cephe üyesi Jacques Coutela faili “direnişçi” ve “Batı’nın ilk savunucusu” olarak tanımlamış; ne parti ne de Fransız yargısı yaptırım uygulamıştır. Danimarka ve İsveç’te Kuran-ı Kerim yakan eylemler ise ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmiş, failler hakkında hukuki tasarruf yapılmamıştır. Oysa aynı kavramlar, Batı dışı aktörler için ötekileştirici ve terörist ilan edici sıfatlar olarak kullanılmaktadır. ABD istihbarat belgelerinde Alparslan Türkeş’in “radikal, faşist ve aşırı” olarak sıfatlandırılması da, kendi ideolojik çizgisine aykırı figürlerin nasıl ötekileştirildiğinin tarihsel bir örneğidir. Bu yaklaşım, “öteki” olarak tanımlananı tehdit kapsamına almayı normalleştirir ve güç kullanımını meşru görür; sonuçta terör kaçınılmaz hale gelebilir.

AB ve ABD destekli neo-liberal politikalar, Avrupa’da teröre müzahir aşırı sağ hareketlerin yükselmesinin diğer bir sebebidir. Sınırsız dünya tahayyülü, farklı kültürlerin entegrasyonundan ziyade ekonomik tahakküme evrilmiştir. Göç, ekonomik daralma, artan suç oranları ve teröre müzahir hareketler sonuçtur; sebep ise politika tercihleri ve tarihi hatalarla yüzleşmeme eğilimidir. Irkçılık yerine kültür ve inanç temelli ötekileştirme popüler hale gelmiş; entegrasyona uyum sağlayamayanlar “defolu ürün” gibi teşhir edilmiştir. AB genişleme takvimleri ve fasıl prosedürleri, terörizm ve Birinci Dünya Savaşı bakiyesi konuları modernize edilmiş maskelerle sunulmaktadır. Avrupa’da İslam’a karşı negatif tutum beslemeyen hemen hemen hiçbir devlet yoktur; çok kültürlülük söylemine rağmen “ben ve öteki” üzerinden işleyen homojen bir yapı mevcuttur. Avro-İslam veya Folk-İslam gibi kavramlar, inanç ve kültürleri dönüştürme mühendisliğinin örnekleridir.

Sonuç olarak, Avrupa’da yükselen aşırı sağ, ontolojik güvenlik kaygılarının toplumsal düzeyde tezahürüdür. Bireyden topluma sirayet eden kaygı duygusu kartopu etkisine dönüşebilir ve şiddeti meşru bir refleks haline getirebilir. Güvenlik kavramını barındıran her yaklaşım, savunma kadar saldırıyı da kendine meşru görebilir. Türkiye özelinde bölücü terör, sol terör ve FETÖ’ye verilen diplomatik destekler, bu gerçekliğin ispatıdır. Batı menşeli kavramların sorgulanmadan kabulü, Doğu akademilerini kültürel birikimlerine uyumsuz elbiselerle bilim üretmeye zorlamaktadır. Epistemolojik temelde yapı sökümü yapılmadan kullanılan her kavram, zamanla aleyhte nitelemelerle geri döner. Kavram üretme ve sahip çıkma kapasitesinin zayıflaması, akademilerin içini boşaltmaktadır. Avrupa’nın varoluşsal kaygılarını ideolojik etiketlerle örtmek yerine, politika tercihlerinin ve kavram ihracının olumsuz etkilerini eleştirmek, daha sağlıklı bir analiz için elzemdir.

Görüşler yazarına aittir.

Halil İbrahim ALBAYRAK

Atıf

ALBAYRAK, Halil İbrahim. “Avrupa’da Yükselen Aşırı Sağ ve Ontolojik Güvenlik Kaygıları.” Us Strateji, 16 Ekim 2026. http://www.stratejikus.com/yazi/avrupada-yukselen-asiri-sag-ve-ontolojik-guvenlik-kaygilari